

EDITORIAL

*Algunes perspectives sobre la història
cultural de la mediterrània al segle XX*
GEHCI

El lector té ara a les mans les principals aportacions presentades a la sessió de treball «El món mediterrani durant el segle XX. Una revisió crítica» de la Xarxa mediterrània d'història cultural realitzada els dies 17 i 18 de desembre de 1999 a la Universitat de Barcelona. Aquesta xarxa és un dels projectes que ha impulsat i desenvolupa el Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals de la Universitat de Barcelona.

La història cultural —un dels camps en els quals s'ha produït un replantejament més profund de les ciències socials en els darrers temps— ha assajat diversos tipus d'aproximació a la realitat. A la llarga, però, ens atreviríem a afirmar que les més sòlides hauran estat les que hagin sabut fixar millor el seu objecte d'estudi (d'aquí la revifada que han pres els estudis biogràfics), les que s'hauran mantingut més fidels al coneixement històric general (a la progressió de la realitat que assenyalen els fets polítics, socials, institucionals o fins i tot materials) i les que hauran sabut aprofundir més en les maneres a través de les quals les diverses societats, col·lectius o individualitats s'han entès a ells mateixos i han intentat explicar-se als altres.

En general (i si excloem les biografies, els estudis d'institucions, portaveus, plataformes, etc.), la història cultural ha emprat dos grans vehicles expositius. D'una banda, ha intentat centrar-se en les anàlisis

d'espais culturals concrets, amb la pretensió de poder utilitzar una aproximació renovada (molt especialment per una nova sensibilitat interdisciplinària) a aquella quimera que sempre ha estat la història total. Tot i les crítiques que ha rebut per part d'alguns especialistes en el món germànic contemporani, un dels grans models que millor ens poden ajudar a entendre l'abast d'aquesta aproximació haurà estat l'estudi de Carl E. Schorske, Fin-de-Siècle Vienna. Politics and Culture (1961, 1981 en la versió castellana).

D'altra banda, la història cultural ha utilitzat un altre mètode: precisar una conjuntura significativa i buscar l'anàlisi pluritemàtica, tot ampliant l'abast territorial a estudiar, això és, sense buscar la unitat temàtica en la coherència de l'espai cultural homogeni. Sobre aquesta qüestió, un dels estudis que podem considerar més exemplars, com a mínim per la proximitat que té al nostre espai de referència, és el de C. Serrano i S. Salaiün (ed.), 1900 en Espagne. Essai d'histoire culturelle (1988, 1991 en la versió castellana).

Sigui com sigui, allà on la història cultural té un dels seus majors reptes és en el camp de la història comparada. Entre l'exemple de Schorske, en el qual es busca la coherència d'un espai cultural local, i el cas exposat per Serrano i Salaiün, en el qual l'espai que es considera és el tradicional estatal, sense que la història cultural hagi significat cap qüestionament de les fronteres de la tradicional història política —posem per cas—, la història cultural obre seriosos problemes respecte a la idoneïtat d'una o altra aproximació espai/temps. La història cultural comparada, en conseqüència, haurà de fixar molt bé els paràmetres de la comparació, si no és que vol reincidir en la juxtaposició més eixorca.

Aquest és el repte principal que té plantejat la nostra xarxa mediterrània d'història cultural. Així doncs, la primera qüestió que ens vam plantejar va ser la definició dels termes de la comparació que volíem tirar endavant. Si el que preteníem era comparar a l'interior de l'espai mediterrani, havíem de posar-nos d'acord sobre si la comparació era possible, per l'existència d'una pretesa coherència de l'espai a comparar, o per si podíem explicitar la comparació en funció d'uns trets compartits pels diferents espais polítics i les distintes societats, els quals ens permetessin aïllar un model compartit; això és, que un model únic fos el

que assenyalés una progressió històrica cultural compartida, com, per exemple, la incidència del procés de modernització dirigit pel món europeu occidental des de l'arrencada del món modern.

El problema dels punts de referència, del model únic ordenador, ens quedava establert, així doncs, a l'interior de cada unitat particular, en el conjunt de l'espai mediterrani i, al mateix temps, en la relació que existia entre una pretesa dinàmica mediterrània de conjunt i la que determinava el model de modernització amb centre en el món europeu nord-occidental. Com és evident, els condicionants d'aquest estudi d'història cultural comparada eren massa significatius i evidents per endinsar-nos en aquest camp sense unes reflexions i uns treballs previs.

La nostra xarxa s'ha centrat en dos d'aquests condicionants. D'una banda es proposa analitzar fins a quin punt existeixen uns ritmes compartits. Aquí, malgrat les evidents dificultats, es proposa establir una cronologia comparada base, que permeti veure quin tipus de coses passen a cada àrea, si són semblants, si succeeixen en un temps similar i si signifiquen aproximadament el mateix en relació amb les diferents dinàmiques generals de referència. Pensem que una vegada entès tot això estarem en condicions de fer una història cultural comparada.

D'altra banda, la xarxa ha iniciat unes reflexions col·lectives per veure com les diferents unitats polítiques i culturals participants entenen grans temes definitoris de l'etapa contemporània: la utilització del concepte de món mediterrani en els diferents programes d'acció cultural i política, la forma de participació dels intel·lectuals (protagonistes principals de la nostra història cultural) en el poder i en l'aparell de l'Estat, la forma d'entendre la dinàmica política contemporània (centrada en el segle XX en l'alternança entre liberalisme, autoritarisme i democràcia), a partir de quins elements i ritmes particulars es pot parlar de modernització en el nostre espai, etc.

La reunió del desembre passat s'emmarca en aquest segon aspecte. Ens hem plantejat, des d'òptiques diferents, el tema de si existeixen uns trets que determinen una dinàmica general del segle XX, alhora particular i susceptible de relacionar-se amb el model hegemònic determinat per l'Europa del nord. Aquestes aportacions, com succeeix amb tots els treballs que discutim a les reunions de la nostra xarxa, en cap cas representen temes tancats. En el cas que ara ens ocupa, a més, som conscients que

darrerament s'han produït multitud de reflexions sobre allò que cada autor pensava que era el segle XX que ara s'acaba. Poques d'aquestes aportacions es refereixen a una dinàmica particular mediterrània com a vertebradora d'aquells eixos espacials/temporals que més amunt justificàvem com els elements indispensables als quals s'havia de referir la història cultural amb pretensions d'explicació de realitats concretes.

És per això que pensem que els treballs inclosos en aquest número de CERCLES. REVISTA D'HISTÒRIA CULTURAL (revista que ha nascut com el portaveu del nostre grup de recerca) constitueixen una eina de reflexió i una incitació al debat centrat en el nostre espai de referència. Com sempre, som plenament conscients de les nostres limitacions. En aquest cas no es tracta d'un argument retòric. Si més no, patim la limitació que representa fixar-nos de moment gairebé exclusivament en la riba nord del Mare Nostrum. Un dels membres del nostre grup, el professor Francesc Espinet (Universitat Autònoma de Barcelona), ens repeteix sovint la necessitat d'encarar-la i començar a incorporar altres realitats en els nostres esquemes. És per això que hem pensat en la conveniència de publicar el seu Assaig interpretatiu sobre la formació històrica de la nació algeriana, que va presentar a la sessió de treball a la qual ens estem referint. Vagi aquesta mostra breu com a prova de la nostra bona voluntat en el sentit d'aquesta ampliació temàtica i cultural obligada.